

КОНЦЕПТ ЛЮБОВІ У ДРАМАТИЧНІЙ ПОЕМІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «ОДЕРЖИМА»: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Як відомо, повнота буття, що її дарує людині любов, відкриває бачення світу як єдність у ньому Істини, Добра і Краси.

Багатогранність індивідуального вияву небайдужості одної людини до іншої відкрили давні греки, визначивши чотири різновиди любові. Це – любов-ерос: стихійне, натхненне і пристрасне почуття. Його греки розглядали як найбільш плідне, таке, що надихає на творчість, запалюючи собою як тілесну, так і духовну природу людини. Ерос греки тлумачили як головну в'язучу силу всесвіту. Гесіод відносить Ерота до найстарішого покоління богів. Демокрит вибудовує атомістичну теорію космосу, в якому визначеність речей є наслідком взаємного тяжіння атомів. Сила, що з'єднує їх у тіла, має еротичну природу. Другий вид – це любов-дружба (філія). Вона заснована на взаємній приязні сторін і має більш поміркований характер. Третій вид – любов-сімейна злагода (сторге). Їй властиве прихильне ставлення сторін, вміння розуміти одне одного. Нарешті, четвертий вид – жертвна любов до ближнього – агапе.

Драматична поема Лесі Українки «Одержима», філософська за змістом, в якій почуття Любові як важливий аспект людського буття набуває у письменниці несподіваного своєрідного тлумачення.

«Одержима» була написана протягом однієї найстрашнішої ночі в житті Лесі Українки – у ніч смерті її друга і коханого Сергія Мержинського, 18 січня 1901 року, в умовах неймовірного духовного напруження і фізичного виснаження. Двома роками пізніше, 13 січня 1903 року, у листі до Івана Франка авторка пише: «Ви он кажете, що в моїй «Одержимій» епічний тон не

витриманий, що навіть і вона лірична. Діло сьогодні пішло на щирість, то признаюся вам, що я її в таку ніч писала, після якої, певне, буду довго жити, коли вже тоді жива осталась. І навіть писала, не перетравивши туги, а в самому її апогеї. Якби мене хто спитав, як я з того всього жива вийшла, то я б теж могла відповісти: «J'en ai fait un drame...» [6, с. 18], з фр. «я з того зробила драму».

Сюжет поеми охоплює чотири важливі біблійні події, які у творі втілені у чотирьох сценах: сорок днів постування Ісуса Христа у пустелі, де наостанок диявол його спокушав земною владою і славою, молитву в саду Гетсиманії та випробування учнів, розп'яття на Голготі і звістку про воскресіння Месії [1, с. 72].

Леся Українка створює три рівні усвідомлення любові: Міріам, Месії та юрби-народу. Любов народу не розповсюджується далі задоволення власних потреб, є споживацькою. Юрба приймала любов Месії, але не вірила в нього. Міріам – образ Марії Магдалени, яку називають «найпершим апостолом» [1, с. 72], правою рукою Ісуса Христа – одержима духом жінка, яка принесла Месії свою любов і відданість, свою душу і своє життя, і яка, проте, не може сприйняти проповідей Месії любити ворогів:

Міріам

Я любить не вмю ворогів.

[...]

Так я озброєна в свою ненависть,

Як вартовий коло царської брами,

Що радий вихопить на кожного свій меч,

Хто тільки зле замислить на владаря [5, с. 134].

Позиція Міріам заперечує основи християнського віровчення – заповідь Любові до ближнього. Вона не визнає вчення Месії і не може вірити у нього як у пророка, проте любить його як людину.

Міріам не може змиритися з байдужістю, лицемірством людей. Вона обурена, що ті, хто вважають себе друзями Месії, зокрема його учні, «тричі одрікалися» [5, с. 144], віддали в руки катів, не відчували болю свого Учителя,

«сплять непробудним сном» [5, с. 136], коли душа Месії «сумна до смерті» [5, с. 136].

Для Міріам любов – це вольова дія, спрямована на досягнення взаємності, але Месія не визнає цю пристрасть, вважаючи її егоїстичною. З її слів можна зрозуміти, що Міріам хоче наблизитися до Месії не з користі, а з любові, з палкого бажання розділити його Самотність.

Авторка показує страждання на шляху любові, яка є іноді незрозумілою людям: неможливість Міріам чимось допомогти Месії, неможливість скасувати цю жертву заради людей. Міріам намагається оцінити ситуацію розумом, але ж там, де є розум, почуття сильно притиснуті і відкинуті. Свою душу вона порівнює з обгорілою хатою-пусткою, слова Месії – з цілющою водою.

Межа століть, у якій творила Леся Українка, переходить до героїв і перевтілюється у вибір між коханням і смертю як свободою. Для Міріам виявляється неможливим поєднання любові до Месії з любов'ю до всіх:

Месія

Я їх казав любити.

Міріам

А я люблю... не їх.

Месія

Вони для тебе, як і для мене, ближні.

Міріам

Але я від них далека, наче від єхидни [5, с. 132].

Через це неможливе поєднання любові до Месії з любов'ю до всіх Міріам залишається наодинці зі своїм почуттям, і тоді бажання любити перетворюється в силу ненависті, яка до кінця спопеляє душу і призводить героїню до загибелі [2, с. 184].

Міріам

Я всіх і все ненавиджу за нього:

і ворогів, і друзів, і юрбу,

отой народ безглуздий, що кричав:

«Розпни його, розпни!» – і той закон

людський, що допустив невинно згинуть... [5, с. 139].

Постійно акцентований авторкою максималізм Міріам, її шалена пристрасть до Месії підтверджує назву твору. Міріам, сповнена одержимістю, померти, віддати життя бачиться їй єдиною формою вияву любові до Месії. Діалоги у четвертій сцені між Міріам і Йоганною, потім між Міріам та Старим свідчать про те, що вона одержима не тільки пристрастю, почуттям, а ідеєю, що явно суперечить проповідям Месії.

«В «Одержимій» є нечуване морально-етичне відкриття, котре могло б бути актуальним для духовного життя людства, – говорить Л. Костенко. – Адже тут, може, вперше в історії світової літератури піддається сумніву доцільність такої жертви в ім'я такого людства. ...Христос – це спокута за людські гріхи перед Богом. Міріам – це спокута за людські гріхи перед Христом» [3, с. 19].

Багатство форм любові означає широку можливість для людини утвердитися на ґрунті почуття. Щоразу в кожній із форм любові відкривається змога прямого, безпосереднього, невідчуженого самоутвердження людини в світі іншої, що набула сенсу мети. Герої поеми обирають агапе – шлях жертвовної Любові. І для Міріам, і для Месії Любити – означає здатність Померти, покласти своє життя на оltар Любові – до людства або до особистості. Між цими позиціями – екзистенційна відстань Самоти, що не дає Міріам змоги зрозуміти жертву Месії, а Месію – прийняти таку жертву.

Література

1. Антофійчук В. Християнські ідеї та образи в творчості Лесі Українки: навч. посібник. Чернівці: Рута, 2002. 72 с.

2. Бичко А. Леся Українка: світоглядно-філософський погляд. К.: Український центр духовної культури, 2000. 184 с.

3. Костенко Л. Поет, що йшов сходами гігантів. Леся Українка. Драматичні твори. К.: Дніпро, 1989. 761 с.

4. Ставицький О. Українська драматургія початку ХХ століття. К.: Наукова думка, 1964. 123 с.
5. Українка Л. Зібрання творів у 12 тт. К.: Наукова думка, 1975. Т. 3. С. 126-147.
6. Українка Л. Зібрання творів у 12 тт. К.: Наукова думка, 1977. Т. 12. 462 с.

УДК 82.091(043.2)

Шумакова Інна

/ м. Київ /

ДО ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІАЛЕКТНИХ ТЕКСТІВ

Український говірковий дискурс залишається важливим об'єктом вітчизняних лінгвістичних студій. На сьогодні маємо певні здобутки в цій науковій галузі (див., напр.: [1–7]). Особливо гостро проблема фіксації діалектних текстів постала після повномасштабного вторгнення РФ та тимчасової окупації окремих регіонів України. Воєнні дії спричиняють хвилю міграції частини говірконосців, тому запис і збереження мовного матеріалу, до якого можуть звернутися науковці для подальшого студіювання діалектної фонетики, лексики та граматики, набуває особливої практичної цінності. Цим і зумовлена актуальність розвідки.

Метою статті є висвітлення стану вивчення говіркового дискурсу різних регіонів України в останньому десятиріччі.

Зупинимося на окремих працях, які присвячені дослідженню українських діалектних текстів.

Так, К. Глуховцева наголошує на провідній ролі текстоцентризму в практиці діалектологічних студій, бо саме такий підхід на сучасному етапі визначає специфіку аналізу й методикау вивчення лінгвістичних одиниць.